

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
ŽEMĖS ŪKIO, MAISTO ŪKIO IR KAIMO PLĖTROS ĮSTATYMO NR. IX-987
2 IR 9 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Europos Sąjungos bendroji žemės ūkio politika yra vis labiau orientuota į rinką, t. y. mažinamas valstybės intervencijos lygis, norima, kad žemės ūkio produkcijos gamintojų apsisprendimus ką gaminti veiktų rinkos signalai, o ne taikomos politikos priemonės. Be to, globalizuojantis prekybai, veikiant įvairiems geopolitiniais veiksniams bei susiduriant su klimato kaitos lemiamais reiškiniais (ilgalaikės liūtys, sausros ir kt.), žemės ūkio rinkos dalyvių pajamos tapo labai nestabilios, jie patiria didelių pajamų sumažėjimus, o tai kelia didelę grėsmę ūkių ekonominiam gyvybingumui bei išlikimui. Rizika yra neatsiejama žemės ūkio verslo dalis, todėl rizikos valdymas bei priemonių rizikai valdyti sukūrimas tampa labai svarbiu žemės ūkio politikos tikslu.

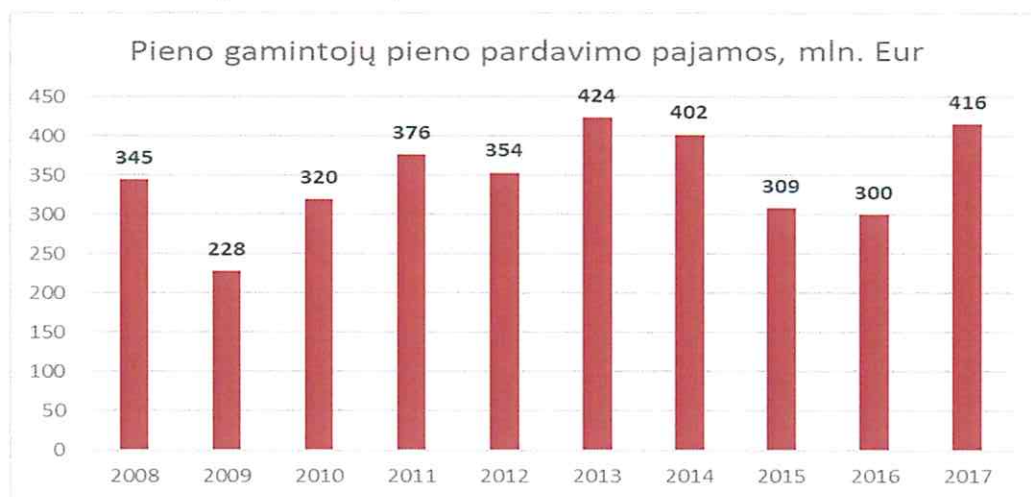
Pažymėtina, kad rizikos valdymo problema yra aktuali tiek Lietuvoje, tiek ir kitose ES ir ne ES šalyse. Viena iš kitose šalyse egzistuojančių rizikos mažinimo priemonių yra žemdirbių savitarpio pagalbos fondai. Apie tokių fondų kūrimosi svarbą diskutuojama tiek ES įvairiose institucijose, tiek Lietuvoje žemdirbių organizacijose bei valstybės institucijose.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymo Nr. IX-987 2 ir 9 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (toliau – įstatymo projektas) rengiamas atsižvelgiant į Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XIII-82 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, 102.4 papunktį, kuriame nustatyta, jog „žemės ūkio gamybos rizikai mažinti skatinsime kurti sektorinius žemės ūkio rizikos draudimo fondus. Jų tikslas – nedidelėmis sąnaudomis pasiūlyti ūkininkams ir kitiems žemės ūkio rinkos dalyviams draudimą nuo gamtinių veiksnių ir kainų svyravimo rinkose lemiamų grėsmių pajamoms, kartu sumažinant valstybės paramos poreikį. Tokie fondai turi būti kuriami privačia iniciatyva, jų veikla pagrįsta privačiomis įmokomis, kritiniais atvejais prisidedant ir valstybei [...], bei į Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“, suplanuotą 4.5.1 darbo veiksmą „5. Žemės ūkio gamybos rizikų valdymas įsteigiant rizikų valdymo fondą“.

Šio įstatymo projekto tikslas – sudaryti teisinės sąlygas žemės ūkio veiklos subjektams savanoriškai steigti žemės ūkio veiklos rizikos valdymo fondus (tarpusavio pagalbos fondus) (toliau – rizikos valdymo fondas, fondas), kurti rizikos valdymo fondų paramos priemones bei teikti valstybės paramą šiems rizikos valdymo fondams. Įstatymo projekte sudaroma galimybė žemdirbių iniciatyva steigti bendrus žemės ūkio veiklos subjektų savitarpio pagalbos fondus arba pagal žemės ūkio veiklos sektorius, kadangi kainų svyravimo bei neigiama klimato kaitos rizika ne visus sektorius paliečia

vienodai ir ne visiems sektoriams daro tokį patį poveikį. Iš rizikos valdymo fondo lėšų bus galima kompensuoti dėl rinkos veikimo sutrikdymo bei nedraudžiamų įvykių atsiradusį žemės ūkio veiklos subjektų pajamų praradimą, t. y., jeigu pajamų sumažėjimas viršija 30 proc. atskiro ūkininko vidutinių metinių praėjusių trejų metų laikotarpio pajamų arba praėjusių penkerių metų laikotarpio vidutinių trejų metų pajamų, neįskaitant didžiausios ir mažiausios vertės. Pajamų sumažėjimas minėtu dydžiu nurodytas 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr.1305/2013 dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšomis, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005 (OL 2013 L 347, p. 487), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2019 m. vasario 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2019/288 (OL 2019 L 53, p. 14), 39 straipsnyje.

Pavyzdžiu galėtų būti pieno gamyba, kuri yra viena iš tų žemės ūkio veiklos sektorių, kur žemdirbių savitarpio pagalbos fondas galėtų padėti spręsti rizikos dėl pieno gamintojų pajamų sumažėjimo problemas. Pastaraisiais metais pieno gamybos sektorius susidūrė su dideliais kainų svyravimais. 2014 m. rugpjūtį Rusijos Federacijai paskelbus žemės ūkio produktų importo embargą, 2015 m. balandį panaikinus ES šalyse taikytas pieno pardavimo kvotas bei krentant pasaulinėms pieno gaminių kainoms, pieno gamintojai pateko į ilgalaikį 2014–2016 m. krizinį laikotarpį. 2015–2016 m. pieno gamintojų pajamos už parduotą pieną buvo 22–24 proc. mažesnės, palyginti su trejų praėjusių metų gautų pajamų vidurkiu (2012–2014 metų). Siekiant palaikyti pieno gamintojų pajamas, pieno gamintojams 2014–2016 m. buvo išmokėta 95,6 mln. Eur (iš jų: 38,8 mln. Eur skirta iš ES biudžeto, 56,8 mln. Eur iš Lietuvos valstybės biudžeto).



Pastebima, kad pieno sektoriuje kriziniai laikotarpiai kartojasi kas 5 metus, nors manoma, kad rinka gali tapti dar labiau kintanti dėl gilejančios globalizacijos, klimato kaitos veiksnių ir įtemptos pasaulinės geopolitinės situacijos.

2017 m. II pusm. Lietuvos pieno sektoriaus rinkos dalyviai rengė pieno sektoriaus plėtros strategijos gaires. Rizikos valdymo problema buvo iškelta kaip viena iš svarbiausių nedelsiant spręstinių pieno sektoriaus problemų, o rizikos fondo kūrimas buvo pažymėta kaip priemonė, galinti išspręsti šią problemą.

Pažymėtina, kad žemės ūkio veiklos subjektų pajamų svyravimai pastebimi ir kituose, pvz., augalininkystės sektoriuose: grūdų sektoriaus pajamų sumažėjimas buvo stebimas dėl 2006 m., 2010 m. buvusių nepalankių meteorologinių reiškinių; 2009 m. javų grūdai buvo supirkti 35,5 proc. pigiau, lyginant su ankstesniais metais dėl grūdų pertekliaus rinkoje; 2017 m. didelius derliaus nuostolius sąlygojo šalyje užsitęsusi liūtys, dėl kurių žuvo arba buvo nepasėti 291 772 ha žieminių pasėlių.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2017 m. lapkričio 7 d. įsakymu Nr. 3D-707 „Dėl projekto inicijavimo“ buvo inicijuotas projektas „Žemės ūkio gamybos rizikų valdymas įsteigiant rizikų valdymo fondą“ (toliau – projektas). Minėto projekto tikslas: rizikos valdymo fondo steigimo ir veikimo koncepcijos parengimas, teisės aktų projektų parengimas ir būtinų veiksmų, kad būtų galima steigti rizikos valdymo fondus ir sukurti jų paramos priemonės, atlikimas.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymo projekto rengimą inicijavo Žemės ūkio ministerija. Įstatymo projektą parengė Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro inicijuoto projekto valdymo grupės (vadovas Strateginių pokyčių valdymo grupės vyriausiasis patarėjas Vygantas Katkevičius, tel. 239 1077, el. p. vygantas.katkevicius@zum.lt) nariai – Žemės ūkio ministerijos Teisėkūros ir atstovavimo skyriaus (vedėjas Andrius Burlėga, tel. 239 1283, el. p. andrius.burlega@zum.lt) vyr. specialistė Jolanta Oleškevič, tel. 239 1251, el. p. jolanta.oleskevic@zum.lt, ir Strateginių pokyčių valdymo grupės (vadovė Virginija Žoštautienė, tel. 239 8421, el. p. virginija.zostautiene@zum.lt) patarėjas Edvardas Makšeckas, tel. 239 1083, el. p. edvardas.makseckas@zum.lt.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti klausimai

Įstatymo projekte aptarti klausimai šiuo metu nėra reguliuojami. Kitais teisės aktais nėra numatyta rizikos valdymo fondų steigimo, valdymo, administravimo ir likvidavimo tvarka.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Kaip jau buvo minėta pirmiau, jei bus priimtas įstatymo projektas, žemės ūkio veiklos subjektams bus sudarytos teisinės sąlygos kurti, iš kurių lėšų būtų kompensuojami žemės ūkio veiklos subjektų pajamų praradimai. Kadangi rizikos valdymo fondų veikloje dalyvaus patys žemės ūkio veiklos subjektai, prisiimdami dalį kaštų, susijusių su ekstremaliais reiškiniais, todėl tikimasi, kad bus sumažintas valstybės biudžeto lėšų naudojimo poreikis susidarius ekstremalioms situacijoms. Įstatymo projekte pateikta rizikos valdymo fondo sąvoka. Numatyta, kad rizikos valdymo fondus akredituoja žemės ūkio ministro įgaliota kompetentinga institucija žemės ūkio ministro nustatyta tvarka. Fondai, siekdami būti akredituoti, be atitikties paramą žemės ūkio veiklos subjektų rizikos valdymo priemonėms reglamentuojančių Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimams, taip pat turi turėti asociacijos visuotinio narių susirinkimo ar kooperatinės bendrovės narių susirinkimo patvirtintas lėšų kaupimo ir naudojimo taisykles, nustatančias įmokų į žemės ūkio rizikos fondą ir

išmokų dydžio apskaičiavimo bei išmokėjimo tvarką, lėšų administravimo tvarką, išėjimo iš fondo ir atsiskaitymo su fondo dalyviais tvarką, sankcijų fondo dalyviams dėl jų aplaidumo taikymo tvarką.

Be to, įstatymo projekte nurodyta, kad fondo lėšas sudarys: 1) žemės ūkio rizikos valdymo fondų dalyvių įmokos; 2) pajamos, gautos iš žemės ūkio rizikos valdymo fondo lėšų investavimo į vertybinius popierius arba palūkanos už terminuotus indėlius; 3) kitos teisėtai įgytos lėšos.

Pažymėtina, kad siekiant didinti fondo lėšas įstatymo projekte numatyta galimybė investuoti į vertybinius popierius, taip pat gauti palūkanas už terminuotus indėlius, t. y. investuoti į mažos rizikos finansines priemones. Remiantis įstatymo projektu, fondo lėšos gali būti naudojamos kompensacijoms fondų dalyviams mokėti, administravimo sąnaudoms ir audito išlaidoms padengti.

Fondo lėšos galės būti naudojamos: 1) išmokoms žemės ūkio rizikos valdymo fondų dalyviams mokėti; 2) žemės ūkio rizikos valdymo fondų administravimo sąnaudoms padengti; 3) žemės ūkio rizikos valdymo fondų audito išlaidoms padengti.

Įstatymo projekte numatyta, kad rizikos valdymo fondų veikla kasmet audituojama nepriklausomo auditoriaus. Rizikos valdymo fondai likviduojami teisės aktų nustatyta tvarka. Likusios likviduoto žemės ūkio rizikos valdymo fondo lėšos grąžinamos žemės ūkio rizikos valdymo fondo dalyviams proporcingai jų sumokėtoms įmokoms, atskaičius administravimo kaštus.

Atsižvelgiant į tai, kad rizikos valdymo fondas būtų formuojamas pačių žemės ūkio veiklos subjektų įmokomis, t. y. žemės ūkio produkcijos gamintojai patys prisidėtų prie rizikos valdymo, pastariesiems atsirastų paskata domėtis pokyčiais rinkoje, analizuoti rinkos situaciją, daryti sprendimus, atsižvelgiant į rinkos signalus. Rizikos valdymo fondas padėtų suvaldyti krizines situacijas ūkio ar sektoriaus lygmeniu ir tuo pačiu būtų sumažinamas valstybės biudžeto lėšų poreikis įvykusių krizių nuostoliams kompensuoti. Atkreiptinas dėmesys, kad visą su nuostolių kompensavimu susijusią riziką prisiims žemės ūkio veiklos subjektai, mokantys įmokas į fondą.

Papildžius Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programą pajamų stabilizavimo priemone bei parengus ir žemės ūkio ministro įsakymu patvirtinus rizikos valdymo priemonės įgyvendinimo taisykles, veikiantis rizikos valdymo fondas galės pretenduoti gauti ES paramą.

Remiantis 2010–2017 metų ūkių, gaminančių pieną, pajamų ir išlaidų analize, matyti, kad 2015–2016 metais pieno gamintojų pajamos buvo ženkliai sumažėjusios (sumažėjimas buvo didesnis negu 20 proc., palyginti su praėjusių trejų metų pieno gamybos pajamų vidurkiu). Pažymėtina, kad tų metų krizės padariniams sušvelninti iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto buvo skirta 56,8 mln. Eur. Esant veikiančiam pieno gamybos rizikos valdymo fondui šiuos dvejus metus, pieno gamintojams būtų buvusi galimybė mokėti išmokas iš jo.

Taip pat Įstatymo projektu atliekamas Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymo 9 straipsnio 2 dalies redakcinio pobūdžio pakeitimas vietoj sąvokos „atlyginimas“ įrašant sąvoką „kompensacija“. Pažymėtina, kad ši priemonė laikoma valstybės pagalba žemės ūkiui ir jau įgyvendinama vadovaujantis šiais teisės aktais: Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2016 m. gegužės 25 d. įsakymu Nr. 3D-327 „Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Rizikos valdymas“ veiklos srities „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“

susijusios su pasėlių ir augalų draudimo įmokų kompensavimu, įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2015 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 3D-971 „Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Rizikos valdymas“ veiklos srities „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“, susijusios su ūkinių gyvūnų draudimo įmokų kompensavimu, įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2009 m. balandžio 10 d. įsakymu Nr. 3D-236 „Dėl Draudimo įmokų dalinio kompensavimo taisyklių patvirtinimo“.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus įstatymo projektą, neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priimtas įstatymo projektas kriminogeninei situacijai ir korupcijai įtakos neturės.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Steigiant rizikos valdymo fondus, būtų sudarytos galimybės greičiau reaguoti į rinkos veikimo sutrikdymus, suvaldyti dėl rinkos kainų svyravimų susidariusias krizines situacijas, lemiančias žemės ūkio veiklos subjektų pajamų sumažėjimus, tuo tarpu atsiradusių nuostolių kompensavimas leis užtikrinti nepertraukiamą žemės ūkio veiklos vykdymą.

8. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus įstatymo projektą, kitų įstatymų pakeitimų rengti nereikės.

9. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų. Naujos sąvokos ir terminai neapibrėžiami.

10. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas bei Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymo projekto nuostatos neprieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos bei Europos Sąjungos teisės aktų nuostatomis.

11. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Priėmus įstatymo projektą, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa bus papildyta pajamų stabilizavimo priemone, parengtos priemonės įgyvendinimo taisyklės, fondų akreditavimo reikalavimai.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Priėmus įstatymo projektą, jo nuostatoms įgyvendinti papildomų valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų nereikės.

Rizikos valdymo fondas kaip nurodyta reglamento (ES) 1305/2013 36 ir 39 straipsniuose, iš Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos lėšų galės gauti iki 70 proc. paramos šiai priemonei įgyvendinti. Rizikos valdymo fondo administravimo išlaidos trejus metus nuo rizikos valdymo fondo įkūrimo dalinai (iki 70 proc. intensyvumu) galės būti finansuojamos iš Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos lėšų, o vėlesniais metais – iš rizikos valdymo fonde sukauptų lėšų.

13. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Negauta.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

Reikšminiai įstatymo projekto žodžiai „rizikos valdymo fondas“, „žemės ūkis“, „nuostolių kompensavimas“.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.